

Roman Gula
Artur Milanowski
Katarzyna Bojarska

Fundacja SAVE – badania i monitoring wilków

Raport V

Monitoring wilków w regionie świętokrzyskim w okresie od 1 kwietnia 2015 do 31 stycznia 2016

Metody i obszar monitoringu

W okresie od 1 kwietnia 2015 r. do 31 stycznia 2016 r. kontynuowaliśmy prowadzony od 2013 roku systematyczny monitoring wilków w całym regionie świętokrzyskim. Monitoring prowadzony był ze specjalnym uwzględnieniem czterech obszarów, w których w poprzednich latach udało nam się zidentyfikować grupy rodzinne (watahy): Puszczy Świętokrzyskiej (PS, nadleśnictwa Suchedniów i Zagnańsk), Lasach Niekłańsko-Bliżyńskich (LNB, nadleśnictwa Stąporków i Skarżysko Kamienna), Lasach Przysuskich (PB, nadleśnictwa Przysucha i Barycz) i Puszczy Iłżeckiej (PI, nadleśnictwa Starachowice, Marcule i Ostrowiec Świętokrzyski) (Fig. 1).

W okresie od 1 kwietnia do 31 stycznia spędziliśmy w terenie łącznie 67 dni. Na całym obszarze objętym monitoringiem patrolowaliśmy drogi leśne w poszukiwaniu tropów, odchodów i innych śladów bytowania wilków. Ze świeżych odchodów pobieraliśmy próbki do analiz DNA. W okresie od początku lipca do końca października 2015 r. systematycznie staraliśmy się zlokalizować miejsca rozrodu wilków przy pomocy nocnych stymulacji wycia. W tym celu dwa zespoły, poruszające się samochodami, ustawiały się na drogach leśnych w odległości około 3 km i jednocześnie symulowały wycie wilków, a następnie nasłuchiwały odpowiedzi. Procedura ta była powtarzana do momentu uzyskania odpowiedzi lub pokrycia danego kompleksu leśnego.

W zimie 2015/2016 śnieg umożliwiający tropienie wilków utrzymywał się w pierwszej i drugiej dekadzie stycznia. W tym okresie udało nam się odnaleźć tropy wilków na czterech monitorowanych obszarach. Jako liczebność rodzin dla danego obszaru przyjęto maksymalną liczbę osobników, których ślady odnotowano na śniegu. Ze względu na fakt, że wilki z jednej grupy rodzinnej nie zawsze patrolują terytorium razem, należy traktować te oszacowania jako minimalne liczebności rodzin. Podobnie jak w poprzednich okresach, zbieraliśmy informacje o obserwacjach wilków od leśników, myśliwych i innych mieszkańców regionu.

Wyniki

Odnotowaliśmy 106 stwierdzeń obecności wilków: tropów, odchodów, odpowiedzi na stymulację wycia, spontanicznego wycia i obserwacji bezpośrednich. Podobnie jak w latach 2013-2014, udało nam potwierdzić występowanie grup rodzinnych wilków w 4 rejonach – Lasach Przysuskich, Lasach Niekłańsko-Bliżyńskich, Puszczy Świętokrzyskiej i Puszczy Iłżeckiej.

Puszcza Iłżecka

Wataha z PI odpowiedziała na stymulację wycia dwa razy: 17 lipca i 8 sierpnia 2015. W obu przypadkach były osobniki dorosłe i szczenięta. W lipcu słyszeliśmy wycie 2 szczeniąt i 5 dorosłych, a sierpniu 4 szczeniąt i 2 dorosłych. W obu przypadkach wilki były z tego samego miejsca. Było to najprawdopodobniej tak zwane rendez-vous, miejsce w którym rodzina wilcza, a szczególnie szczenięta, spędzają w tym okresie większość czasu. Obecność szczeniąt w tej rodzinie wilków stwierdziliśmy trzeci rok z rzędu. Miejsce, z którego były wilki, przeszukaliśmy w późniejszym okresie, kiedy wilki przestały już używać go jako rendez-vous. Odnaleźliśmy tam norę, która była wykorzystywana przez wilki w 2015 roku (Fot. 2). W styczniu 2016 w Puszczy Iłżeckiej największa grupa, którą udało nam się wytropić na śniegu, liczyła 6 wilków.

Uzyskaliśmy także informację od Patryka Molika, który słyszał wyjące wilki i odnalazł zabita sarnę w kompleksie leśnym w okolicy miejscowości Kopiec. Kompleks ten jest oddalony o około 10 km od granic PI. Przypuszczamy, że były to wilki z watahy z PI albo osobniki, które wyemigrowały z tej watahy.

Puszcza Świętokrzyska

Wilki z PS odpowiedziały na naszą stymulację wycia w 2015 roku trzykrotnie, w lipcu. We wszystkich przypadkach wilki były z tej samej lokalizacji. W dwóch przypadkach były szczenięta. W pierwszym przypadku 2 szczeniętom towarzyszyły dwa dorosłe, w drugim słyszeliśmy 3 szczenięta i co najmniej 4 dorosłe. W trzecim przypadku na nasze wycie odpowiedział jeden dorosły wilk.

Miejsce z którego były wilki - niewątpliwie rendez-vous - przeszukaliśmy we wrześniu. Odnaleźliśmy tam ślady dłuższej obecności wilków – kości ofiar, legowiska i wydeptane ścieżki. Nie znaleźliśmy jednak w tym miejscu nory.

Spontanicznie wyjące wilki z PS były słyszane trzykrotnie, w różnych lokalizacjach, przez leśników Tomasza Kuszewskiego i Michała Zygałto. W styczniu 2016 odnotowywaliśmy tropy maksymalnie 4 wilków jednocześnie. Otrzymaliśmy informację, że Krzysztof Król widział 5 wilków przekraczających drogę powiatową 0437T Odrowąż-Samsonów, która jest zachodnią granicą PS (Ryc. 1). Tropy wilków odnaleźliśmy także w dolinie rzeki Kamiennej po wschodniej stronie drogi ekspresowej S7. Wilki te przeszły pod estakadą S7 nad Kamienną (Ryc. 1).

Lasy Niekłańsko-Bliżyńskie

Latem 2015, pomimo intensywnych prób stymulacji wycia, które prowadziliśmy w lipcu, sierpniu i wrześniu, nie udało nam się uzyskać odpowiedzi wilków. W czasie lata i jesieni odnotowywaliśmy tropy i odchody wilków, jednak nie więcej niż dwóch osobników jednocześnie. W styczniu, na śniegu udało nam się wytropić wilki w tym rejonie. Była to grupa maksymalnie 3 osobników. Resumując, w lasach Niekłańsko-Bliżyńskich nie odnotowaliśmy żadnych oznak rozmnażania się wilków w sezonie 2015, a maksymalnie stwierdziliśmy w tym rejonie 3 wilki. Jest to sytuacja podobna do roku 2014, kiedy również nie odnotowaliśmy żadnych oznak rozmnażania się wilków w tym rejonie, a maksymalnie odnotowaliśmy tropy 3 wilków.

Lasy Przysuskie

Latem 2015 usiłowaliśmy zlokalizować wilki w tym rejonie przy pomocy stymulacji wycia, jednak nie uzyskaliśmy odpowiedzi. Odnotowywaliśmy natomiast odchody i tropy wilcze. W styczniu 2016, po świeżym opadzie śniegu zlokalizowaliśmy grupę 3 wilków.

WILKnet – platforma wymiany informacji o badaniach i działaniach na rzecz ochrony wilków w Polsce

WILKNet jest inicjatywą integrującą osoby zaangażowane w badania, monitoring i ochronę wilków w Polsce. Platforma internetowa www.wilknet.pl służy wymianie bieżących informacji o projektach badawczych i monitoringowych oraz wydarzeniach związanych z ochroną wilków. Stawiamy sobie także za cel rozpowszechnianie rzetelnych informacji o biologii i ekologii wilków oraz ich ochronie. Strona jest redagowana społecznie, przez członków WILKnetu.

Do WILKnetu mogą przystąpić osoby trwale zaangażowane w badania, monitoring lub ochronę wilków w Polsce. Uczestnictwo w sieci WILKnet wiąże się ze zobowiązaniem do przekazywania i zamieszczania na naszej stronie wiadomości z projektu lub regionu. Do udziału w WILKnecie zachęcamy zarówno naukowców, pracowników administracji związanej z ochroną przyrody, jak i przyrodników-amatorów.

Fundacja SAVE sponsoruje pomoc programistyczną umożliwiającą redagowanie strony oraz hosting strony.

Monitoring wilków w Puszczy Drawskiej

Od lipca do października 2015, Katarzyna Bojarska wykorzystywała żółtego Land Rovera Fundacji SAVE w projekcie prowadzonym przez Zachodniopomorskie Towarzystwo Przyrodnicze (Macieja i Magdalenę Tracz). Projekt ma na celu rozpoznanie rejonów występowania i rozrodu wilków, a także oszacowanie liczby watah w Puszczy Drawskiej, przede wszystkim w nadleśnictwach Drawsko, Świerczyna, Mirosławiec i Wałcz. Monitoring za pomocą fotopułapek prowadzony w nadleśnictwie Drawsko pozwolił na wykrycie na tym terenie dwóch rozmnażających się watah wilków. W zachodniej, czynnej części

poligonu wojskowego, kamera zarejestrowała w lipcu 2015 karmiącą waderę (Fot. 3), a na początku sierpnia małego szczeniaka (Fot. 4). Młode wilki były także fotografowane w tym miejscu w drugiej połowie sierpnia (Fot. 5). W tym samym czasie, ponad 15 km na wschód, w mniej intensywnie użytkowanej części poligonu, zarejestrowane zostały dwa szczenięta (Fot. 6). Materiał uzyskany we wrześniu pozwolił określić, że w tej watasze obecne były co najmniej cztery młode wilki (Fot. 7).

Monitoring wilków w nadleśnictwach Świerczyna, Mirosławiec i Wałcz oparty był przede wszystkim na rejestracji śladów obecności – tropów i odchodów. Duże zagęszczenie śladów obecności w okresie letnim oraz szczenięta zaobserwowane przez pracowników nadleśnictwa Wałcz wskazują rozmnażanie wilków w tym nadleśnictwie (Ryc. 2). W nadleśnictwach Mirosławiec i Świerczyna tropy i odchody były obserwowane rzadziej i w mniejszym zagęszczeniu. Wilki pojawiające się na tym terenie mogą należeć do watahy z wschodniej części nadleśnictwa Drawsko, watahy z okolic Bornego Sulinowa lub innych. W 2014 roku szczeniaki sfotografowano także w nadleśnictwie Mirosławiec, jednak w 2015 roku nie potwierdzono rozmnażania w tym rejonie.

Badania nad ekologią wilków w Borach Dolnośląskich

Żółty Land Rover fundacji SAVE wykorzystywany był w badaniach terenowych w ramach realizacji projektów badawczych nad ekologią wilków prowadzonych przez Instytut Ochrony Przyrody PAN i Muzeum i Instytut Zoologii PAN w nadleśnictwach Ruszów, Wymiarki i Pieńsk. W okresie od 1 kwietnia 2015 r. do 31 stycznia 2016 r. samochód ten służył nam podczas tropienia na śniegu (60 km tropień, Fot. 6), odłowów wilków (Fot. 9) oraz sprawdzania lokalizacji z obroży telemetrycznej wilczycy Orzechowej, odłowionej w styczniu 2015 (tak zwane tropienia GPS (300 sprawdzonych lokalizacji, Fot. 10). Podczas tropień zbieraliśmy sierść i odchody do badań genetycznych oraz zwyczajów pokarmowych wilków (50 próbek włosów i 70 próbek odchodów).

Zbieraliśmy również informacje na temat ofiar wilków w celu ustalenia częstości ich zabijania, składu gatunkowego ofiar oraz ich struktury wiekowej i płciowej. Odnaleźliśmy 8 saren, 3 dziki oraz 5 jeleni zabitych przez wilki (Fot. 11). Wśród jeleni przeważały cielaki (trzy ofiary), a resztę stanowiły młode byki. Wilki zabijały średnio jedną dużą ofiarę co drugi dzień.

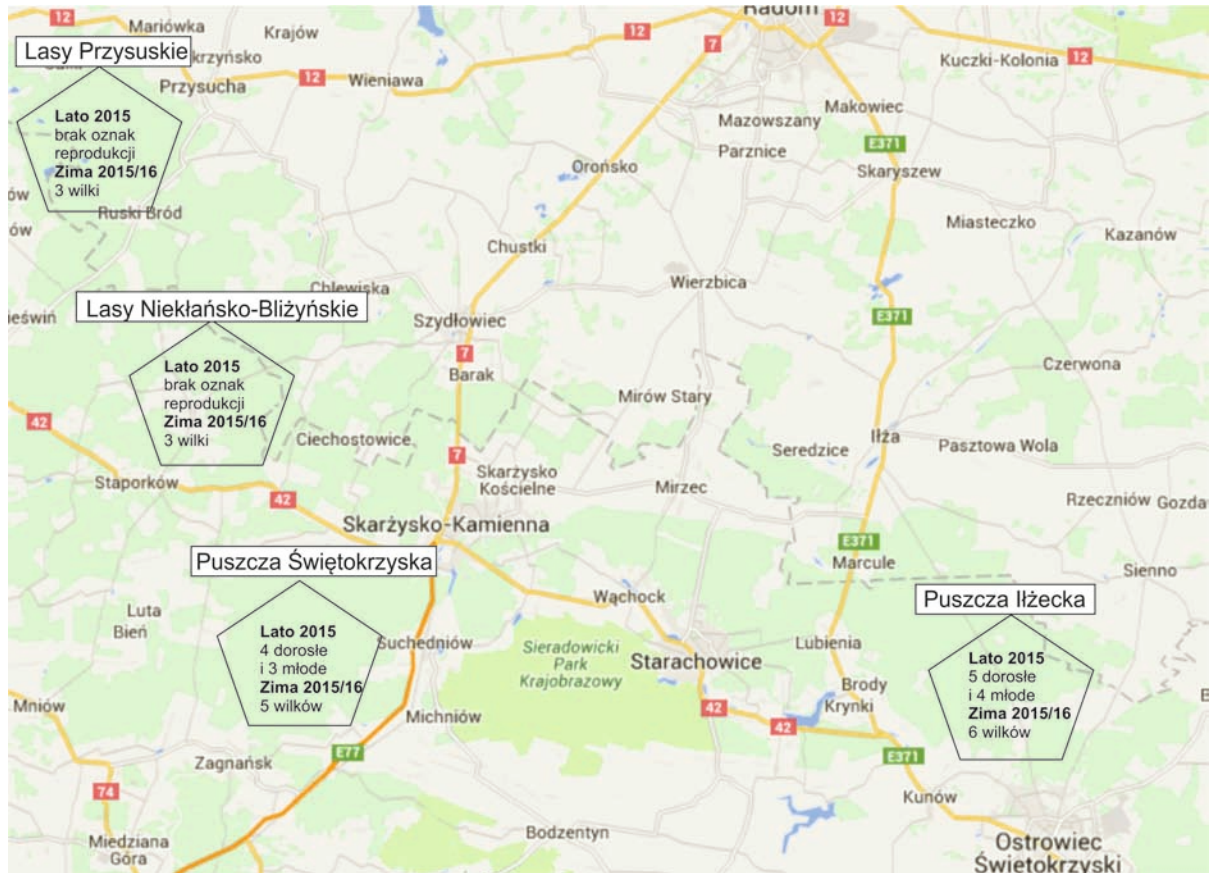
W ramach sprawdzania lokalizacji telemetrycznych odnaleźliśmy również miejsce wychowu młodych watahy Orzechowej (Fot. 12). Zlokalizowaliśmy też wiele miejsc, które wilki wykorzystują jako miejsca dziennego i nocnego odpoczynku (Fot. 13 i 14). Dowiedzieliśmy się, że wilki z watahy Orzechowej kilkakrotnie przekraczały granicę polsko-niemiecką. Lokalizacje telemetryczne na terenie Niemiec położone były najczęściej w pobliżu zagród ze zwierzętami gospodarskimi, jednak w tym czasie nie zgłoszono tam ataków wilków.

W styczniu 2016 odłowiliśmy drugiego wilka z watahy wilczycy Orzechowej. Młody samiec, którego nazwaliśmy Pumpak (w języku łużyckim „z brzuszkiem”) jest obecnie monitorowany telemetrycznie oraz przy pomocy tropień GPS.

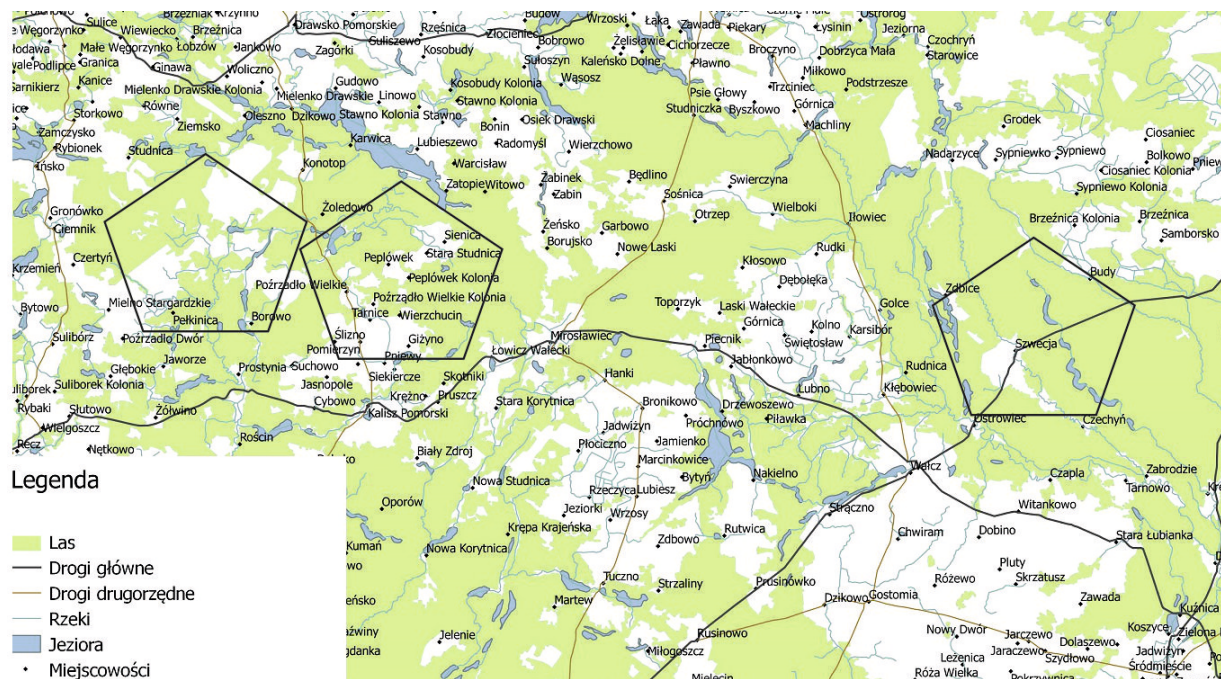
Podziękowania

Dziękujemy Marzenie Milanowskiej za pomoc w monitoringu wilków w regionie świętokrzyskim. Dariusz Dyk, Gustaw Jelonek, Krzysztof Król, Robert Kuszewski, Tomasz Kuszewski, Bartłomiej Kuźdub, Tomasz Matynia, Patryk Molik, Dariusz Sitko, Włodzimierz Wojciechowski i Michał Zygadło przekazali cenne informacje o obserwacjach wilków. Dziękujemy nadleśnictwom Suchedniów, Zagnańsk, Stąporków, Przysucha, Barycz, Starachowice, Marcule i Ostrowiec Świętokrzyski za wydanie zezwoleń na wjazd na drogi leśne. Dziękujemy pracownikom nadleśnictw Ruszów i Wymiarki, studentom Uniwersytetu Jagiellońskiego oraz wolontariuszom za wszechstronną pomoc w badaniach wilków prowadzonych w Borach Dolnośląskich. Szczególne podziękowania dla Sebastiana i Wielisławy Zwierz za udostępnienie domu w Polanie jako stacji badawczej wilków w Borach Dolnośląskich. Dziękujemy także Monice Hardej za uwagi do wcześniejszych wersji raportu.

Ryc. 1. Wyniki monitoringu wilków w regionie świętokrzyskim w okresie od 1 kwietnia 2015 do 31 stycznia 2016. Pentagramy oznaczają symbolicznie arealty rodzin wilczych (watah) zidentyfikowane poprzez lokalizację miejsc rozrodu lub tropienia na śniegu. Dla poszczególnych rodzin podana jest największa liczba osobników odnotowanych jednocześnie podczas tropień na śniegu oraz wyjących jednocześnie latem. PI – Puszcza Iłżecka, PS – Puszcza Świętokrzyska, LNB – Lasy Niekłańsko-Bliżyńskie, PB – Lasy Przysuskie.

Ryc. 2. Schematyczne lokalizacje wilczych watah zidentyfikowanych na podstawie rejonów rozrodu w Puszczy Drawskiej w 2015 roku.

Fot. 1. Artur Milanowski i Roman Gula w trakcie stymulacji wilków do wycia w Puszczy Świętokrzyskiej (PS) latem 2015. Zielony Land Rover fundacji SAVE. Fot. Włodzimierz Płaneta.

Fot. 2. Artur Milanowski przy norze wilków z watahy bytującej w Puszczy Iłżeckiej (PI).

Fot. 3. Samica z pary rodzicielskiej watahy bytującej w zachodniej części nadleśnictwa Drawsko, lipiec 2015.

Fot. 4. Szczęnię z watahy wilków bytującej w zachodniej części nadleśnictwa Drawsko, początek sierpnia 2015.

Fot. 5. Szczęnię z watahy wilków bytującej w zachodniej części nadleśnictwa Drawsko, koniec sierpnia 2015.

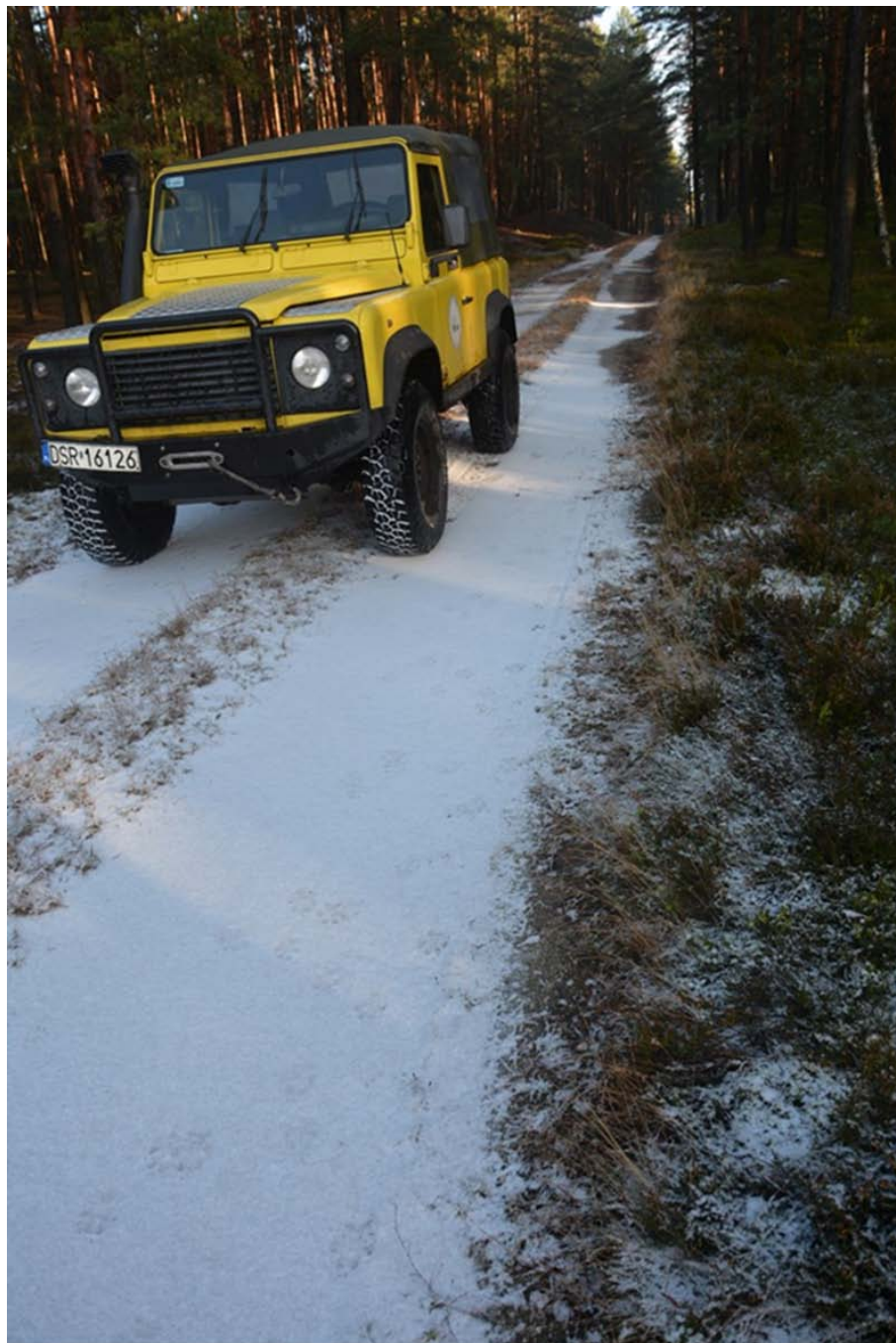
Fot. 6 Szczenięta wilków we wschodniej części nadleśnictwa Drawsko, sierpień 2015.

Fot. 7. Cztery szczenięta wilków we wschodniej części nadleśnictwa Drawsko, wrzesień 2015.

Fot. 8. Land Rover fundacji SAVE w czasie tropień wilków w Borach Dolnośląskich, styczeń 2015.

Fot. 9. Młody wilk z obrozą GPS, Bory Dolnośląskie 2016.

Fot. 10. Katarzyna Bojarska w trakcie radio-telemetrycznej lokalizacji wilka wyposażonego nadajnik, Bory Dolnośląskie 2015.

Fot. 11. Młody jeleń upolowany przez wilki nad stawem, Bory Dolnośląskie 2015.

Fot. 12. Legowisko w którym urodziły się wilki z watahy Orzechowej, Bory Dolnośląskie 2015.

Fot. 13. Pęczek wilczej sierści na legowisku wilków, Bory Dolnośląskie 2015.

Fot. 14. Miejsce nocnego odpoczynku wilków, Bory Dolnośląskie 2016. W tle pozostałości fortyfikacji z okresu II wojny światowej oraz niemiecki brzeg Nysy Łużyckiej.

